

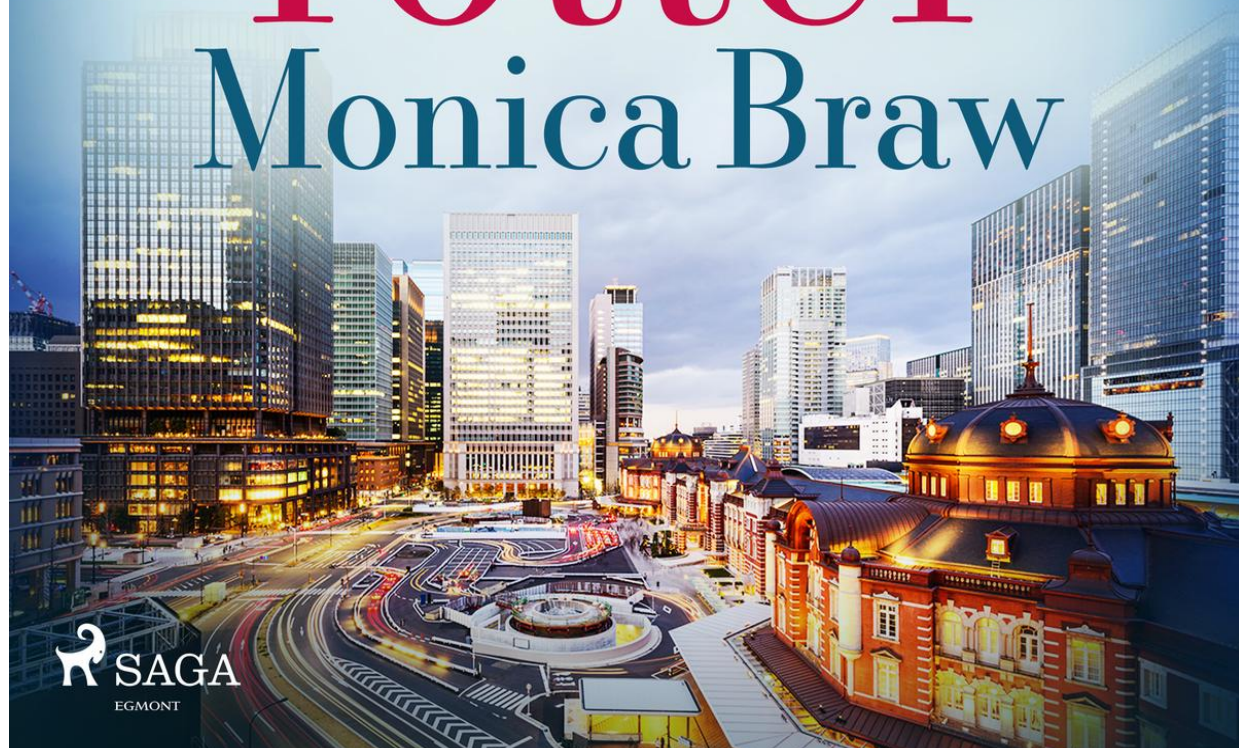
Jätrens rötter

Monica Braw

Jättens rötter

Monica Braw

Monica Braw

Jättens rötter

Japan - sömnigt samurajvälde blir ekonomisk stormakt.

Saga

Jättens rotter

Omslagsfoto: Shutterstock

Copyright © 1999, 2019 Monica Braw och SAGA Egmont, an imprint of
Lindhardt og Ringhof A/S Copenhagen
All rights reserved
ISBN: 9788726182873

1. E-boksutgåva, 2019
Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än
personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med Saga samt
med författaren.

Lindhardtogringhof.dk

Saga är ett förlag i Lindhardt og Ringhof, ett förlag inom Egmont-
koncernen

Monica Braw:

Aimé Humbert - utlänningen som trängde sig in

När Aimé Humbert kom till Japan var de fjärran öarna nästan som ett sagoland i de flesta västerlänningars fantasi. 1863 hade det bara gått tio år sedan svartmålade amerikanska hjulångare stälvade in mot Tokyobukten och kommandör Matthew C. Perry överlämnade krav till Japans shogun: "Öppna Japan!" Sedan hade han stälvat bort igen, lika majestätiskt, med löfte och hot om att komma tillbaka ett år senare för att hämta svar till USA:s president. Det förväntades givetvis bli positivt.

För japanerna var den amerikanska flottans uppdykande konsternerande. Krigsfartygen var stora, de var svarta, de såg hotfulla ut. Men mest av allt var de mystiska. De rörde sig utan åror, utan vind! Man hade aldrig förut sett ett ångfartyg och visste ingenting om maskiner. Förvirringen ökades ytterligare av att dessa utlänningar krävde att få träffa shogun. Under shogunatets nära tvåhundra femtio år hade han blivit lika upphöjd som kejsaren. Det var helt enkelt omöjligt att föreställa sig att några utlänningar, som inte alls verkade bry sig om att de var helt förbjudna att komma in i Japan, skulle få audiens. Stor förvirring utbröt bland shoguns underordnade. Det dröjde veckor innan de kom fram till någon lösning, veckor då de irriterade amerikanerna trampade sina däck och svor över de förhalande japanerna.

Perry och hans mannar trodde sig säkert ha gjort djupt intryck på japanerna. Det hade de - men inte helt så överväldigande som man ofta senare framställt det som. Det var ingalunda så, att de svarta skeppen låg i Edos (Tokyos) hamn. En sådan fanns inte. De kunde inte komma nära stranden, eftersom botten var långgrund. I själva verket måste de ligga för ankar långt borta vid infarten till bukten. Deras kanonskott hördes inte ens som fjärran muller inne i den livliga halvmiljonstaden. Det var istället vilda rykten som fick samurajer att ta fram sina svärd och sina musköter m/1600-talet, helt omedvetna om den västerländska krigskonstens vidareutveckling under Japans 250 år av fred. Men om tillståndet i Japan hade Perry knappast någon uppfattning alls. De uppgifter han kunnat läsa sig till stod i böcker av tre läkare, två tyskar och en svensk. Sedan slutet av sextonhundratalet var det de enda västerlänningar som lämnat efter sig något riktigt läsvärt om Japan.

Den fantastiska idén att helt sonika stänga Japan för omvärlden hade flera orsaker. På femtonhundratalet led några portugiser skeppsbrott utanför södra Japan och kom i land på ön Tanegashima. Med sig hade de lyckats rädda musköter. Det intresserade lokalbefolkningen. I det krigiskt välutvecklade Japan fanns bara svärd, lansar och pilbågar. Det var givet att skjutvapen skulle förändra både krigföringen och resultaten av kriget. Man började omedelbart kopiera den portugisiska nymodigheten. Inte minst länsherrarna i södra Japan upprättade snart veritabla vapensmedjor och såg fram emot en tid av ökat inflytande i allt större delar av Japan.

Men de portugisiska sjömännen kom inte ensamma. Snart följdes de av katolska missionärer från Spanien och Portugal. Deras budskap anammades mycket snabbt av både hög och låg. Fattiga människor fann tröst i tanken att

alla är lika inför Gud. Det gjorde möjligtvis också samurajer och länsberrar, men vad missionärerna framför allt gav dem var ovärderlig vetenskaplig och teknologisk kunskap samt varor som man inte ens hade kunnat föreställa sig. Tänk bara vilken revolution glasögon måste varit för japanerna! När jesuiten Francisco Cabral 1571 anlände till staden Gifu blev det upplopp bland alla som ville se "det fyrögda monstret". Snart förväntade sig varenda länsberrre som kom i kontakt med västerlänningar ett par glänsande extraögon. Alla nya påfund kom väl till pass i det inbördeskrig som skakade Japan vid denna tid.

I början av 1600-talet lyckades Ieyasu Tokugawa äntligen få slut på striderna och inleda arbetet med att bygga upp Japan. Hans kungstänke var att fred skulle råda i all evighet genom att hela samhället blev genomorganiserat. Han såg dock fortfarande världen utanför Japan som en tillgång. Regelrätta handelslinjer upprättades med Kina, Filippinerna och Sydostasien. Dessutom var japanska sjörövare, wako, vida fruktade i hela regionen.

De vinstbringande kontakterna med utlandet gjorde ändå Ieyasu tveksam. Se bara på Filippinerna. Vad hade de europeiska missionärerna egentligen gjort där? Gradvis stod det klart att utlänningarna inte enbart kommit för att presentera en ny religion. Långt ifrån: Spanien hade helt enkelt tagit landet i besittning. Filippinerna hade blivit en spansk koloni. Och i Kina hade portugiserna lagt beslag på Macao. Ju fler rapporter från de fjärran kusterna Ieyasu fick, desto mer började han frukta, att kolonialisering var det verkliga målet med den kristliga verksamheten: kontroll inte bara över människors sinnen utan över handel och politik. Japan skulle inte ha något att sätta upp mot européernas makt och medel. Japan var i fara. Ieyasus egna planer på ett strängt reglerat samhälle, där alla visste sin

plats och ingenting skulle förändras, hotades. Den radikala idén uppstod: stäng landet.

Att tillsluta en nation hermetiskt tar sin tid. Inte ens på 1600-talet gick det att genomföra fullständigt eller helt konsekvent. Men i praktiken kan man säga att Japan var stängt i nära 250 år. Det var inte bara japanerna som saknade kontakter med omvärlden. Resten av världen visste nästan ingenting om Japan. Det var inte underligt att myter skapades. Ibland gick de ända tillbaka till det avlägsna Zipangu. Så kallade Marco Polo, 1300-talsresenären i Kina, det land där borta där solen gick upp som han hört talas om av kineserna, och där var gatorna belagda med guld. Visserligen hade katolska missionärer på 1500-talet, högt bildade jesuiter som Francis Xavier, skrivit insiktsfulla rapporter. Men föreställningen om Japan som ett slags sagoland levde kvar, på sitt sätt ända in i vår tid.

Till det stängda Japan fick bara en handfull holländare komma. De ansågs betryggande fria från missionärsanda. På den lilla, konstgjorda ön Deshima i Nagasakis hamn tilläts de under strikt kontroll införa europeiska varor. Där levde ett dussintal holländska män i ett stängt minighetto, 70x230 meter. En gång om året byttes besättningen ut av fartyg som kom från Holländska Bortre Indien (Indonesien). Med jämna mellanrum måste också några få av dem bege sig den långa vägen till Edo (Tokyo) för att betyga shogun sin vördnad. De flesta var "vanliga" män som tog det hela som en chans att tjäna stora pengar genom handel och smuggling.

Men under Deshimas år som holländsk handelsbas fanns det ändå några tillfälliga invånare där, som skrev ner vad de lyckats ta reda på om det mystiska, utforskade landet. De främsta skildringarna författades av tre läkare, som var för sig lyckades dupera japanerna att de var holländare,

tysken Engelbert Kaempfer 1690-92, svensken Carl Peter Thunberg 1775-76, och tysken Philipp Franz von Siebold under sex hela år fram till 1829, när han blev utvisad som spion.

Det var Kaempfers, Thunbergs och Siebolds berättelser om Japan som låg till grund för nästan allt man i västvärlden visste om Japan när Perry ångade mot Edobukten 1853. Deras rapporter var fascinerande och deras vetgirighet imponerande, men de hade haft mycket begränsade möjligheter att samla material. Allt de kunnat göra var ju att tala med de relativt få personer de kom i kontakt med. Siebold, som levde med en japanska och fick en dotter, sedermera Japans första kvinnliga gynekolog, hade haft störst möjligheter. Hans skrivna japanska var ändå inte stort bättre än ett barns.

Perrys mission att öppna Japan lyckades. Det ledde till stora omvälvningar. Längre rådde stor oenighet om framtidsmålen. Blodiga slag utkämpades mellan dem som höll fast vid det traditionella, ja rentav ville gå tillbaka till gamla tider, och dem som såg möjligheter i den nya. Utlänningar överfalldes och dödades som inkräktare. Japan blev också ett möjligheternas land, dit företagsamma västerländska entreprenörer begav sig. En del blev osökt fångade och stannade, som svensken Herman Trotsig, sedermera polischef i Hyogo (Kobe). Han beskrev sina känslor efter ankomsten till Nagasaki 1859, början på femtio år i Japan:

”Solljuset, klart och fyllt med glädje, strålande som sin natur, höll mig kvar här med oemotståndlig styrka.”

Till detta Japan kom också schweizaren Aimé Humbert. Den politiskt aktive och frisinna ordföranden för Schweizs urmakare fick år 1863 i uppdrag att leda en delegation till Japan. Schweizarna såg i det nyöppnade landet ett lovande tillfälle till handel, och Humbert

lyckades trots de förvirrade politiska omständigheter som rådde att få till stånd ett handelsfördrag mellan de två länderna. Med tiden ledde det till att Schweiz, enligt Lexikon der Schweiz 1927, kom att monopolisera den japanska exporten av siden. Inte illa. Sedermera engagerade sig Humbert, demokraten och människovännen, i bildandet av en europeisk federation för avskaffande av organiserad prostitution. Han avled år 1900.

Mest känd blev Humbert kanske ändå för sin skildring av Japan, *Le Japon illustré*. Den blev så uppskattad att den också kom ut på svenska under titeln *Japan och japanerna*. 1879 kunde intresserade svenskar kasta sig över den i 11 avsnitt publicerade unika reseberättelsen i Familj-Journalens Boktryckeri-Aktiebolags häften "Öfver Land och Haf. Illustrerade reseskildringar från alla verldsdelar".

Det är med stor glädje Orienta nu presenterar detta verk i lätt moderniserad bearbetning ett drygt århundrade senare. Humbert uppträder som en tränad observatör. Han var en kompromisslös anhängare av schweiziska frihetsideal och en svuren fiende till despoti, rojalism och maktfullkomlighet. Han avskydde visserligen buddismen men hade fördragsamhet med den inhemska shintoismen. Han verkar ha uppfattat den som ett slags ärlig, naiv hedendom, som gav människan rättesnören utan att förleda henne med prästvälde och hyckleri. Men sist och slutligen är det människor Humbert är intresserad av. Frimodigt, inte utan humor, tränger han sig fram och rapporterar i detalj allt han ser och hör. Inget tempel är obesökt, ingen leksakstillverkare outfrågad, ingen sedvana förbisedd. Hans skildring av Edo och Yokohama, med utflykter både på landet och till Kyoto och Nagasaki, genomsyras inte bara av upptäckarglädje utan också av respekt och

förtjusning över människorna, i det här fallet japanerna, och allt de kan finna på.

Humbert skrev en unikt levande skildring av Japan i en tid då nästan allt om Japan var nytt för västvärlden. Snart skulle landet förändras i sådan omfattning att andra författare, som Lafcadio Hearn, kom att drömma om Humberts Japan. Det är vi väl många som kan göra - samtidigt som vi med Humbert också ser dess baksidor.

Monica Braw

Björkholm augusti 1999

Japan och japanerna
Aimé Humbert
redigerad av Monica Braw

KAPITEL 1

där författaren bl a slår sig ner i Benten, påbörjar japanska språkstudier, får besök av kvinnor från yakunin-kvarteret och drabbas av den japanska våren.

I dagbräckningen den 26 april 1863 fick jag ombord på den holländska korvetten Viceamiral Koopman i sikte de sex småbergiga öar, vilka ter sig såsom av Edo-bukten utställda förposter. En av dem, Miyakejima, är anmärkningsvärd för en hög och bred, med evig snö betäckt bergstopp. Solen rann upp över horisonten och liknade, sedd genom dimman, detta karmosinröda klot, vilket målat på vit botten utgör det japanska vapnet. Dess första strålar belyste spetsen av Izu-udden, belägen på babords sida på Honshus fastland, medan vi i nordost såg rök uppstiga ur de två kratrarna på ön Oshima. Den inne i en liten vik vid Izu-udden liggande staden Shimoda är den första, men oansenligaste av de handelsplatser, vilka man påträffar under färden uppför Edo-bukten. Amerikanerna erhöll år 1854 tillåtelse att anlägga ett nybygge här. Sedermera förstördes udden genom en jordbävning, och staden upptogs inte i fördraget av 1858. Längs kusten varseblev vi en mängd fiskebåtar samt några större, från Honshu och de omgivande öarna kommande fartyg.

Denna livliga tavla företer en anmärkningsvärd färgharmonik. Himlen är bländande azurblå, och havet, vilket inte längre äger den mörkblåa färg, som är en följd av vattnets djup, skiftar i grönt samt har denna egendomliga klarhet, som man återfinner utanför Japans

klippiga kuster. De i vårens grönska klädda öarna, de mörkbruna, av ockrastrimmor skimrande klipporna, mot vilka de vita seglen på infödingarnas fartyg sticker bjärt av, Miyakejimas snö och Oshimas rykande kratrar bildar tillsammans en särdeles förtjusande tavla.

Sedan vi passerat den vulkaniska ön, på vilken vi varseblev skogbevuxna höjder jämte några odlade fält och byar, dubblerade vi Sagami-udden och styrde in i en smal kanal vid namn Uruga. Uruga heter även den stad, vilken kommendör Perry besökte med sin eskader år 1853. Det amerikanska sändebudet förklarade för den japanska regeringens utskickade ändamålet med sin ankomst och lämnade ett till shogun skrivet brev, som Förenta staternas president hade anförtrott honom och underrättade dem, att han skulle återvända följande år för att hämta svar på nämnda skrivelse.

Vid sitt andra besök, år 1854, satte han sig till motvärn vid guvernörens i Uruga försök att kvarhålla honom framför denna hamn och framryckte med sin eskader mot Edo. Då han emellertid inte ville sårå japanernas nationalkänsla, kastade han ankar på ett avstånd av något över en svensk mil från huvudstaden. Sex veckor senare, den 31 mars 1854, undertecknade han i Kanagawa ett fördrag, som inledde nya förbindelser mellan Japan och Västerlandet. Minnet av detta lyckligt avslutna fördrag har bevarats genom namnen på åtskilliga platser, som vi passerade. Ovanför Uruga ligger Susquehanna-viken; mitt emot, på östra kusten, Saratoga-udden samt högre upp, på samma sida, ligger Mississippi-viken; dessa tre namn bars nämligen av de förnämsta fartygen i den amerikanska eskadern. Perry- och Webster-öarna utanför västkusten bevarar åt eftervärlden minnet av expeditionens befälhavare och den berömde statssekreterare, som var dess upphovsman.

Mitt emot Saratoga-udden ligger en sandbank, vilken har förorsakat många olyckor och inskränker kanalens segelbara bredd till inte fullt en svensk mil. Vi inlöpte snart i Edo-bukten, vilken småningom vidgar sig mot nordost och sydväst, tills den håller omkring fyra och en kvarts mil i längd och slutar i en halvcirkel, som håller tre mil i diameter från öster till väster och vid vilken Japans ofantliga huvudstad är belägen.

I Mississippi-viken var det vi först såg spetsen av Fujiyama, "det oförlikneliga berget", en slocknad vulkan, som reser sig till en höjd av tolv tusen fyrahundra femtio fot över havet. Det ligger omkring sju mil från vikens östra kust och alldeles isolerat med undantag av den utefter dess fot löpande Hakone-bergskedjan. Det är nästan omöjligt att skildra det intryck denna ofantliga, ensliga och snöbetäckta pyramid gör. Den ger en prägel av majestätisk högtidlighet åt sceneriet omkring Edo-bukten, vilket dessutom har en allvarsammare karaktär än trakten omkring själva bukten. Orsaken härtill är att söka däri, att de båda stränderna här ligger närmare varandra, i vattnets något dyaktiga utseende samt i den mängd cedrar, granar och andra dystra träd, som kröner höjderna utefter dess bädd.

Slutligen dubblerade vi den pittoreska Treaty-(Fördrags-)udden, varefter fördraget undertecknades av kommandör Perry och shoguns utskickade, och sedan fick vi plötsligt i sikte staden Yokohama, som sträcker sig utefter en sumpig strand samt i söder och väster begränsas av skogbevuxna höjder. Omkring tjugo örlogsmän och handelsfartyg från olika länder låg för ankar i hamnen nästan mitt emot franska kvarteret, vilket vi igenkände på dess vita byggnader och flaggorna över de särskilda konsulatens hus. Några infödings-djonker hade kastat ankar på ringa avstånd från hamnarmen och tullhusmagasinen. Vi ångade långsamt förbi den japanska

staden, vars hus med undantag av några magasin är av trä och tycks utgöras av endast en övervåning och bottenvåningen.

Då vi kom fram till Benten-kvarteret, som ligger längst in och vid mynningen av en stor flod, fällde vi ankar i närheten av holländska legationen, vilken vid denna tid var den enda europeiska bostaden i denna del av den infödda staden. Jag gick i land följande morgon, och min vänlige värd, generalkonsul de Polsbroek, inhyste mig i den för sig själv belägna byggnad, som han bebodde. Det holländska konsulatet i Benten har uppförts av den japanska regeringen, vilken sålunda begagnade sig av tillfället att söka lösa ett intressant internationellt problem, nämligen huruvida det inhemska byggnadssättet lämpade sig för civiliserade folkslags behov.

Huvudbyggnaden bildar en lång fyrkant, bestående av två höga väggar med gavlar mot öster och väster samt två långsidor mot norr och söder. De är uppförda dels av tegel, dels av trä och lera. En rymlig träveranda, liknande schweizerhyddornas, löper utefter norra, östra och västra sidorna och skärs på varje sida av en vacker till trädgården ledande pelargång. Från varje rum i huset kommer man ut på denna veranda genom dubbeldörrar av glas, vilka träder i fönstrens ställe. Huvudingången är anbragt på västra sidan. Därigenom inkommer man i en hög och bred korridor, som leder till vardagsrummet och de andra rummen, vilka alla ligger avskilda från varandra och vart och ett har två dörrar, av vilka den ena för ut till verandan. På södra sidan ligger köket, skafferiet, källrarna samt några sov- och badrum. Höjden i tak samt farstuns och kökets storlek tillåter luften att cirkulera obehindrat. Ljuset utestängs i inte ringa grad genom verandan, men denna olägenhet förmildras i någon mån genom det stora antalet glasdörrar.

Så var fallet med vår bostad i Benten - och i själva verket med hela den ofantliga byggnaden, ty resten av densamma utgjordes av det egendomligt formade taket under vilket inga vindsrum var inredda. Ändamålet med detta för Japan egendomliga byggnadssätt är att göra det möjligt för de av jordbävningar och anfallen av de under namnet tyfoner kända förfärliga orkanerna drabbade japanerna att klara sig undan dylika naturkatastrofer. En i sick sack gående trappa leder på södra sidan av taket upp till takåsen, varpå en plattform är anbragd. Från detta luftiga observatorium har vi ofta avvaktat ankomsten av ångaren som medför den europeiska posten. Och då den till ordspråk övergångna senfärdigheten hos den japanska regeringen har dömt oss till överksamhet i hela månader, har vi äntrat dit upp och inbillat oss vara passagerare ombord på ett fartyg, som råkat ut för vindstilla. Men då vi kastar en blick på hamnen med de där förankrade europeiska fartygen samt på den under byggnad varande europeiska stadsdelen, känner vi, att det stora strävandet att öppna Japan för den övriga världen är statt i verkligt, om också långsamt framåtskridande.

Det hus jag nu beskrivit beboddes av endast fyra personer, nederländske konsuln, hans sekreterare, mig själv samt min holländske sekreterare och tolk, men vi var omgivna av en koloni tjänare och tjänstemän, boende i flera små hus, vilka låg spridda bland buskagen i trädgården. I ett av dem, vilket befann sig i närheten av vår västra pelargång, hade jag inrymt vår lilla fotografiateljé och ett vaktrum för de matroser, som tillhörde den holländska stationen. Ett litet stycke bakom denna byggnad stod ett oförbränneligt magasin, vilket var hermetiskt tillslutet med dörrar och luckor av järn.

Portvaktens krypin befinner sig på sidan om ingångsporten i den starka inhägnad, som omger

trädgården på alla sidor med undantag för den närmast Edo-bukten, där den ersätts av ett bambustängsel, vilket är fäst horisontalt över vattnet och i jämnhöjd med den utefter stranden löpande terrassen. Ingångsporten, vilken liksom inhägnaden är svartmålad, innefattar tre dörrar; en stor dubbel i mitten, vilken öppnas endast för herrn i huset, hans gäster och dem, som besöker dessa, samt en liten på vardera sidan för leverantörer, infödda handelsmän och tjänare. Dessa små dörrar står öppna under hela dagen, men stängs i solnedgången.

Portvakten, en vördig man och familjefader, utövar ett slags patriarkalisk myndighet över de andra tjänarna och i allmänhet över de i grannskapet boende. Hans ovan nämnda krypin, där det alltid finns te, pipor och tobak, är mötesplatsen för alla dagdrivare och pratmakare i Bentenkvarteret. Denna omständighet utövar dock intet menligt inflytande på hans plikter, vilka fullgörs med en noggrannhet, varmed man måste vara belåten i den yttersta östern. Den japanske portvaktens skyldigheter inskränker sig icke blott till att bevaka, öppna, och stänga de ingångar, som anförtros åt hans vård; han skall även dag och natt slå timmarna på vid dörren till hans rum upphängda gonggonger; med dem tillkännager han även de personers rang, som besöker residenset: ett slag görs för en köpman eller invånare i det franska kvarteret, två för en officer eller tolk, tre för en konsul, fartygsbefälhavare eller japansk guvernör och fyra för en minister eller amiral. Avståndet från ingångsporten till själva huset är så stort, att man har tillräcklig tid att förbereda sig på att mottaga den besökande allt efter hans rang. Slutligen bär portvakten (monban), antingen själv eller genom sina biträden, ansvaret för natt ronderna, vilka görs två gånger i timmen runt huset och genom alléerna inom inhägnaden. Den, som går ronden, tillkännager detta genom att slå tre

slag, ett kort och två långa, med två fyrkantiga trästycken, som han bär. I händelse av fara skall han göra alarm genom att hastigt slå på gonggongen.

Utefter södra sidan av inhägnaden finns en rad byggnader och gårdar, vilka är omsorgsfullt dolda bakom lummiga träd. Först kommer vi till tvätthuset, vilket förestås av en kines, och sedan till stallen, mitt emot vilka ligger de byggnader, som bebos av stalldrängarna (betto), vilka alla är japaner. Varje häst har sin dräng vilken aldrig släpper honom ur sikte. Då en japan företar en ridtur, den må vara kort eller lång, springer stalldrängen framför eller bredvid hästen för att alltid vara till hands att, om så behövs, ta vård om djuret. Dessa härdade tjänare bildar en särskild kår, som har egen domsrätt och vars förman äger rättighet att bära ett svärd under utövandet av sitt ämbete. Dessa stalldrängar är i allmänhet av medelstorlek, men väl proportionerade. De tillbringar sitt liv i ett tillstånd av nästan fullkomlig nakenhet. Då de åtföljer sina husbönder, bär de emellertid sandaler, en blå jacka av tunt tyg och en huvudbonad, bestående av en näsduk i samma färg. En av våra stalldrängar var gift. Varje morgon satt han i daggryningen bredvid brunnen och kastade omväxlande det ena ämbaret vatten efter det andra över sin hustru, sina barn, sin häst och sig själv.

Närmast till stallen ligger hundhuset, vilket upptas av ett par vindhundar, en stövare, en vallhund och en gårdvar. Därefter kommer hönsgården, befolkad med tuppar, hönor, gäss och änder av inhemsk avel. Slutligen befinner vi oss framför de byggnader, som bebos av kocken (comprador) och tjänarna. Den förre är vad japanen kallar en nankin-san - en man från Nanking - eller för korthetens skull en nankin, det vill säga en kines. Vår kock bar sin nationaldräkt och en hårpiska, över vilken han var mycket stolt, ty den nådde honom nästan ända ned till knäna. Den

japanske kockens åligganden är nästan desamma som en europeisk hovmästares, och de anförtros i allmänhet av i den yttersta östern bosatta européer åt kineser, vilka merendels har fallenhet för köksbestyr, matvarors uppköp och förvaring samt, det bör tilläggas, vet att för egen räkning ta vara på vad som blir över.

Våra kockar var infödingar och gav under vårt överinseende prov på en fyndig, från Europas, Indiens, Kinas och Japans skolor lånad kulinarisk eklekticism. Till munskänkar hade vi två japaner vid namn Siden och Sariden samt en liten, Taipingsekten tillhörande kines, vilken begagnade långt hår och efter malajiskt bruk klippte det bak i nacken. Han kändes vid namnet Rebellen. Taipingsektens uppror mot Manchudynastin hade i de öppna kinesiska hamnarna givit upphov åt handel med unga gossar och flickor, vilka blivit bortförda av de kejserliga trupperna eller deras bundsförvanter från de upproriska områdena, som därpå skövlades med eld och svärd.

Här finner vi orsaken till att vår lille vän Rebellen från marknaden i Shanghai kom till Japan. En dag infördes en kurir från franska beskickningen, vilken tillhörde det lätta afrikanska infanteriet, i vår matsal för att överlämna en depesch. Genast Rebellen fick se mannen, började han skälva i hela kroppen och försvann hastigt genom dörren, som ledde ut till verandan. Den stackars gossen erinrade sig från sin barndom blott en sak, vilken isade honom med fasa närhelst en tillfällig omständighet återkallade den i hans minne - den nämligen att han befann sig mitt ibland brinnande hus, då plötsligt en karl i röda byxor visade sig och tog honom i sina armar och bar bort honom från hans hem och familj.

Kammartjänarens åligganden förrättas av tjänare, vilka alla är infödingar. Varje invånare i residenset har sin egen

tjänare; min var en ung man vid namn To. I likhet med de flesta japaner visste han icke rätt hur gammal han var, men det syntes tydligt, att han ännu tillhörde ungdomen, alldenstund håret på framsidan av huvudet inte var avrakat ända upp på hjässan. To var begåvad med mycken intelligens och ett livligt lynne. Han var icke underlägsen våra andra japaner, då det gällde att förrätta sina sysslor tyst och noggrant, men han hade ett företräde framför dem genom sin högre utbildning samt sitt rörliga och livliga sinne.

Av To erhöll jag den första undervisningen i japanska språket; han gav mig nyckeln därtill i tre ord, utan att han själv visste av det. Den metod han använde var fullkomligt filosofisk. Själens funktioner kan indelas i tre principer: en frågande, en nekande och en jakande. Då man nu en gång kan ge uttryck åt dessa tre funktioner är resten blott en ordboksfråga, och det återstår endast att belasta minnet med ett urval av vardagliga ord, att användas vid passande tillfälle. Vi började med frågandet och jag lärde mig först hur jag skulle uttrycka: "finns det?", arimasuka; därefter övergick vi till nekandet, "det finns inte", arimasen; och slutligen till jakandet, "det finns", arimasu. Därefter skred vi till de ord, varav jag med största sannolikhet skulle bli i behov, såsom Nippon - Japan, japan; hi -eld; cha - te; ma - häst; misu - vatten; fune - båt, fartyg; kenka - krig, och så vidare, vartill min lärare lade ord, som vunnit infödingsrätt inom landet, så som Oranda - Holland; Igrisu - England; Fransu - Frankrike; ministro - minister; admiral - amiral.

Jag omfattade dessutom varje sig erbjudande tillfälle att praktiskt öva mig i det japanska språket. Då jag till exempel hade återkommit från en promenad befallde jag To skaffa mig te. Jag sade då:

"Cha arimasuka?"

To svarade:

"Arimasu" och satte en stund därefter den doftande drycken på bordet. Då jag hörde, att man slog på gonggongen, frågade jag, om elden var lös:

"Hi arimasuka?"

To svarade:

"Arimasu", och då man inom kort blivit herre över elden, återkom han med den angenäma underrättelsen:

"Arimasen."

På samma sätt befallde jag honom att sätta vatten på elden eller att slå sådant på teet, att ropa på stalldrängen och säga till om att min häst skulle sadlas; och han å sin sida underrättade mig, om det var den engelska postångaren, som inlöpte i hamnen, eller ett örlogsfartyg eller om de japanska ministrarna hade gått ombord på den franske amiralens skepp. Jag lärde mig några nya ord varje dag, och våra samtal fick småningom allt större utsträckning.

Jag har nu fullständigt listat på de personer, som var anställda i vår tjänst, med undantag endast av den konsulatets slup tillhörande besättningen, som utgjordes av fyra roddare och deras befälhavare, vilken skötte årorna med lika stor skicklighet som hans manskap. Kaptenen var gift och bodde i en hydda på stranden. Roddarna sov för det mesta i båten. Dessa människor bildar en särskild kast och kallas sendo. Denna sällsamma blandning av olika klasser och element var inte något egendomligt för det holländska konsulatet, utan förekommer allmänt i brittiska Indien och den yttersta östern. I vår fria och idoga tidsålder fäster vi inte längre ett land vid oss själva genom blott synliga band; tvärtom förenar vi det med oss genom det egna intresset, genom handelsutbytet eller genom att göra dess arbete vinstgivande. Allt för ofta tillåter sig våra representanter, trots de grundsatser de predikar, handlingar, vilka är lika ovärdiga, som av det gamla

slaverisystemet tolererade; det bör dock erkännas, att snikenhet och råhet har mindre andel än förr i civilisationens erövringar och att aldrig förut så mycken kraft och intelligens ägnats åt den rena vetenskapens, det sociala framåtskridandets och den kristliga barmhärtighetens sak. Att med tystnad förbigå denna sida av samtidens historia, även i en anspråkslös uppsats som denna, skulle vara att lämna opåaktade några av de mest rörande och karaktäristiska drag den har att uppvisa.

Den del av det japanska Yokohama, som kallas Benten, har fått sitt namn efter en havsgudinna, som dyrkas på en nära huvudstaden belägen ö. Före den europeiska kolonialiseringen omgavs denna heliga plats av endast en gles by, bestående av fiskare- och arbetarhyddor och genom ett träsk skild från den likaledes oansenliga byn Yokohama. Nu upptar emellertid kajer, gator och moderna byggnader hela sträckan mellan Fördragsudden och floden, varifrån vi skiljs endast genom en gata av baracker och japanska vakthus.

Ön Benten ensam har inte undergått någon förändring. Belägen längst inne i en vik, vilken floden bildar på ringa avstånd från den punkt, där den vidgar sig till hamnen, skyddas den på alla sidor av granitklippor och står i förbindelse med gatorna på stranden genom en bro, vilken knappt kan urskiljas bland en massa buskar, vass och bamburör, som här överväxt kanalen. Men på en annan sida upptäckte vi mot väster en väg, värdig det ställes helgd, dit den leder. Bland de gator, som förbinder Benten med det japanska Yokohamas främsta torg, finns en, vilken skuggas av granar, och sedan vi hoppat över myndigheternas bom, vilken är stängd under natten, befann vi oss mitt för en lång granallé, i vilken man kommer in genom en av de heliga portar, som kallas tori. Dessa bildas av två pelare, vilka så lutar mot varandra, att de skulle bilda en spetsig

vinkel om de icke vid en viss höjd avslutades med två tvärbjälkar, av vilka den övre är grövre än den undre och vars ändar är uppåtböjda. En tori tillkännager alltid, att ett tempel, ett kapell eller någon annan helig plats befinner sig i närheten. Vad vi kallar naturmärkvärdigheter, såsom en grotta, en källa, ett jätteträd, en fantastiskt formad klippa, är för japanerna föremål för from vördnad och vidskeplig fruktan, allt eftersom de i mer eller mindre mån låtit sig påverkas av den buddistiska demonologin (andeläran), och prästerna ger uttryck åt dessa japanernas känslor genom att uppresa en tori i närheten av sådana märkvärdiga föremål. Ibland anbringar de ett antal av dessa tori på vissa mellanrum utefter den till ett tempel ledande allén, varvid de alltså med lantlig enkelhet återupplivar den arkitektoniska idé, som vi ser förkroppsligad i de grekiska propyléerna och i St. Peterskyrkans i Rom kolonnad.

Träden i Bentens allé är alla mycket höga och smärta samt till största delen genom havsvindarna böjda åt samma håll. Här och där är vid dem fästade långa stänger, på vilka prästerna vid festliga tillfällen upphänger girlanger, remsor med inskrifter och flaggor. Vid alléns slut står en andra tori, vilken för att stegra perspektivverkan inte är så hög som den första. Då vi uppnådde den, överraskades vi av att finna allén göra en krökning och vidga sig mot höger. Där var marken bevuxen med högt gräs, snår och ljusa silvergranar med luftiga grenar. Till vänster om oss hade vi en sjö med genomskinligt vatten och mitt emot oss en brant och bred träbro av enkel smakfullhet. Bortom denna syntes den tredje torin framför en massa höga trädets mörka lövverk. Hela scenen bar en prägel av hemlighetsfullhet, som var beräknad att inge fruktan. Över denna bro, vars pelare var klädda med koppar, kom vi slutligen till den heliga platsen. Den tredje torin, vilken överst är prydd med en inskrift i guldbokstäver på svart botten, är alltigenom av

fin vit granit, vilket även är fallet med de andra monument, som rests utefter alléns vänstra sida.

Templet stod framför oss, men doldes så väl av de detsamma omgivande cedrarna och granarna, att vi knappt kunde se trapporna, på vilka de fromma knäböjer, då de förrättar sin andakt framför gudinnans altare. Om helgedomen är tom, kan de tillkalla en av de tjänstgörande prästerna genom att dra på en sträng, vid vilken nära dörren sitter en knippa små klockor. Prästen kommer då genast ut ur sin cell och börjar, allt efter den summa han erhåller, ge råd, utdela vaxljus eller amuletter eller läsa mässor.

Varje japan måste tvätta och torka sig i ansiktet innan han träder fram för helgedomen. För detta ändamål är på något avstånd till höger om templet uppfört ett litet kapell, varest finns en bassäng med heligt, för dessa tvagningar avsett vatten och en där bredvid hängande handduk av siden. I närheten ligger två kapell, av vilka det ena inrymmer den stora trumman, som begagnas i stället för klocka, och det andra innehåller av de troende givna offergåvor.

De i Bentens tempel tjänstgörande prästerna tycks inte vara rika; deras dräkt är i allmänhet snuskig och vårdslös och uttrycket i deras ansikte slött, missbelåtet och illvilligt mot främlingar, varför vi fann för gott att hålla oss på vederbörligt avstånd från dem. Jag hade aldrig tillfälle att se dem tjänstgöra, med undantag av en gång, då de föranstaltat en procession till sitt skyddshelgons ära. Det synes som om de i allmänhet höll sig instängda under hela dagen för att överlägga, och jag har sällan sett några andra än lantfolk, fiskarhustrur och förbipasserande pilgrimer begagna sig av deras tjänster. Men mer än en gång - i solnedgången och långt in på natten - har jag hört ljudet av de tamburiner, vilka bildar hela orkestern i Bentens tempel.

Prästerna slår jämt och ständigt på dessa entoniga instrument och alltid i samma takt; så till exempel åtföljas fyra hårda slag av fyra dova, vilka upprepas oupphörligt i hela timmar, sannolikt den tid, som behövs för att förjaga onda inflytelser. Ingenting kan jämföras med det dystra intryck, som i nattens tystnad framkallas av detta dova, avmätta ljud, varmed blandas endast cedrarnas suckar och de mot stranden sig brytande vågornas brus. Man inser lätt, att en religion, vilken söker sig uttryck i sådana bruk, måste verka tyngande på folkets sinnen och är långt ifrån att vara en naturlig religion.

Oskiljaktiga bihang till japanernas tempel är tehusen, ett slags förfriskningsställen, där de förtär huvudsakligen te och sake, en rusande, av ris bryggd dryck, men dessutom även frukt, fisk och kakor av ris eller vete. Passionen för opium är okänd i Japan. Där röker man i mycket små metallpipor fint skuren, men från narkotiska tillsatser fri tobak. I dess tehus används alltid kvinnor vid upppassningen och den största renlighet råder där, men det oaktat har de mycket dåligt rykte om sig. Så är särskilt fallet med dem på Benten.

Orsaken härtill är måhända att söka i den tid, då den lilla, åt havsgudinnan helgade ön ännu lockade till sig en mängd pilgrimer. Templet står nu jämförelsevis öde, men hela sträckan mellan ön och vår bostad upptas av de åt militären (yakunin) anvisade kvarteren. Dessa yakunin är regeringens tjänstemän och används vid tullen eller till att bevaka hamnen, de offentliga platserna och ingångarna till det franska kvarteret och så vidare. De bär ingen utmärkande dräkt, undantagandes en rund, spetsig hatt av glättat papp och två på vänstra sidan i bältet instuckna svärd, av vilka det ena är stort och försett med dubbelt fäste samt det andra litet och ämnat för strid på nära håll.

Flera hundra av dessa yakunin är i allmänhet gifta. De har var och en sin särskilda bostad och behandlas alla med fullkomlig jämlikhet i detta avseende. Den plan, som shoguns regering följt vid anordningen av dessa bostäder, är så karakteristisk för dess kärlek för sträng militärisk organisation, att den är värd en omständlig skildring. De utgör en grupp träbyggnader, vilka tillsammans bildar en lång parallelogram, som åt gatan visar blott en hög inhägnad av plank med låga portar på bestämda mellanrum. Var och en av dessa portar leder in till en gård, vilken innehåller en liten trädgård, en vattencistern, kök och andra lägenheter. Längst in på gården befinner sig en rymlig kammare, vilken genom rörliga tapetväggar kan delas i två eller tre rum. Gården och kammaren är fullkomligt tillräckliga för en yakuninfamiljs husliga välbefinnande. Var och en av de parallelogram, vilka bildar det av gatan omgivna kvarteret, inrymmer, över huvud taget, tolv sådana bostäder, sex i rad och belägna med baksida mot baksida.

Yakuninkvarteret är en triumf för pipleran och enformigheten. Gatorna är för det mesta öde, ty männen tillbringar större delen av dagen i tullhuset eller på vakt, och under deras frånvaro håller sig varje familj inom sin inhägnad, vars port vanligtvis är stängd. Detta kommer sig inte av svartsjuka från männens sida, utan är snarare följderna av den sociala ställning, som det japanska bruket ger familjefadern. Kvinnan blickar upp till honom som sin herre och husbonde; i hans närvaro ägnar hon sig åt de husliga bestyren, utan att låta sig störas däri, om en främling är tillstädes, och under hans frånvaro iakttar hon en tillbakadragenhet, som mindre bör tillskrivas blygsamhet än den känsla av beroende och underdånighet, som äktenskapet påtvingar henne.

Vi bragte så småningom till stånd ett vänskapligt umgänge med yakuninkvarteret medelst åt några sjuka givna små gåvor av ringa värde, såsom kaffe och socker, vilka mottogs med tacksamhet. En eftermiddag, då jag var ensam hemma, kom portvakten och underrättade mig, att jag söktes av en deputation från yakuninkvarteret, vilken utgjordes av kvinnor, som hade av sina män fått i uppdrag att frambära deras tacksamhet och vilka även uttalade en önskan att få bese det inre av huset, ty de hade aldrig sett ett europeiskt möblemang.

Jag svarade honom, att det skulle bli mig ett nöje att få mottaga dem, och i detsamma hördes ljudet av träskor på gången, varefter en grupp leende ansikten visade sig vid foten av trappan, som ledde upp till verandan utanför vardagsrummet. Bland dem var fyra gifta kvinnor, två fullvuxna flickor och barn av olika ålder. De gifta igenkändes genast på enkelheten i deras dräkt, frånvaron av lysande färger och smycken; de hade icke målat sina ansikten, men deras tänder var svarta som ebenholts, enligt det japanska begreppet om vad som är passande för en gift kvinna. De unga flickorna däremot förhöjer den naturliga vitheten genom att färga läpparna med karmin och sminka kindbenen. De begagnar bälten i livliga färger och inflätar scharlakansröda florsband i håret. Barnen bär brokiga rockar och bälten; de brukar ingen hårklädsel och har huvudet rakat med undantag av några lockar, vilka alltefter könet uppfästes eller tillåts fladdra fritt.

Efter de sedvanliga hälsningarna och bugningarna sade mig dem av sällskapet, som förde ordet (två eller tre talade alltid på samma gång), åtskilliga artigheter på japanska, vartill jag svarade på franska och gjorde tecken åt dem att stiga in. Jag såg, att de förstod mig, men att någonting gjorde dem förlägna. Av deras ord och åtbörder kom jag slutligen underfund med att de inte visste, huruvida de

borde ta av skorna i trädgården eller dröja därmed tills de kommit upp på verandan. Sedan jag föreslagit det senare, gick de upp på verandan, där de tog av sig sina träskor och ställde dem i rad. Kvinnorna hade strumpor av kalikå, men barnen sprang muntert omkring på mattan barfota. De syntes först intagna av med allmän munterhet blandad förvåning, då de betraktade sig från topp till tå i de stora speglarna. Medan barnen stod liksom fastvuxna av beundran över detta för dem nya och förvånande skådespel, frågade mödrarna vad alla de i rummet hängande tavlorna föreställde. Jag upplyste dem, att det var shogun av Holland, hans hustru och andra medlemmar av den kungliga familjen. De bugade sig vördnadsfullt för dem. En flicka frågade blygt, om icke en av dem var hans majestäts ridknekt, och jag hade någon svårighet att göra det klart för henne, att prinsar brukar låta porträttera sig, stående bredvid sin häst och själva hållande den i tygeln. Sedan de noga undersökt vilstolarna och sofforna, frågade de mig, om ej meningen var, att man skulle sitta på dem med benen i kors under sig, och då jag visade hur vi begagnar dem, tycktes de ömka oss högeligen, därför att vi var tvungna att sitta i en så obekväm ställning med benen hängande ned. Mitt rum, som låg närmast, var snart inkräktat, och jag ville icke försöka uppräknat de talrika föremål, vilka väckte dessa japanska Evadöttrars nyfikenhet.

Vad som tycktes mest fresta dem var några uniformsknappar med det schweiziska förbundskorset, och jag måste skänka dem några sådana, ehuru jag ej kunde fatta vartill de skulle använda dem, då japanernas kläder, såväl männens som kvinnornas, alltid fästas med silkessnören. De var mycket belåtna, då jag gav dem några franska parfymertiartiklar, men tillbakavisade en flaska Eau de Cologne, alldenstund kambriksnäsdukar är okända i

Japan. Det tjänade ingenting, att jag visade dem några broderade sådana, ty de försäkrade mig, att den ringaste japan skulle förakta att bära på sig ett stycke muslin, som han en gång använt till att snyta sig i. Det finns synbarligen ingen utsikt till att vårt barbariska sätt att putsa näsan skall uttränga bruket av de små fyrkantiga papperslappar, vilka japanerna bär i vecken av sin dräkt eller i en ficka i sina ärmar och kastar bort, sedan de använt dem.

Mina gäster ansåg sig även ha ett avgjort försteg framför oss i de skrivmateriel, de begagnar. Dessa utgörs av en rulle mullbärspapper, en stång tusch och en pensel. Det första bär de vid barmen och de två andra artiklarna i en liten, vid bältet jämte deras tobakspung och pipa hängande dosa. I avsikt att återuppväcka deras beundran visade jag yakunindamerna en ask med knappnålar, synålar och tråd samt uppmanade dem att försöka dem; de medgav genast dessa redskaps överlägsenhet över dem de begagnade, vilka inte görs på maskin. Sömnad utövas också inte mycket av de japanska kvinnorna; dess plats i det sällskapliga umgänget fylls av pipan.

Slutligen gav jag barnen några planscher, föreställande schweiziska landskap och dräkter, och visade kvinnorna ett album familjeporträtt, vilket de undersökte med rörande intresse. I detta folks ögon är den resande föremål för djup medömkan med anledning av hans frånvaro från sin familj och sina vänner - med ett ord allt vad som lyckliggör livet. Härtill kommer en känsla av religiös beundran, om han företar en pilgrimsfärd; men det ligger utom deras fattningsförmåga, att någon, därtill driven av verkliga bevekelse-grunder, skulle vilja lämna sitt hem och fara över oceanen. De gissade därför, att jag var ett offer för politisk förföljelse och förvisad från mitt fädernesland, varför de upptog min förklaring, att jag var varken en landsflykting